

Kennis maakt ons in de war

Na talloze bestuursfuncties en beleidsbanen, inclusief een kort staatssecretariaat, was Roel in 't Veld lang het gezicht van de RMNO, regeringsadviseurs in ruimte, natuur en milieu. Hij vertrekt somber. 'De hang naar simplisme is onrustbarend.'

Door **Martijn van Calmthout**

Roel in 't Veld pakt een piepklein geel Post-It-papertje van zijn volgestapelde bureau en leent als vanzelfsprekend de pen van de verslaggever. Bedachtzaam componeert hij een schemaatje met drie rijen en drie kolommen. De voorkeuren van drie kiezers voor drie kandidaten.

Kijk, zegt de oud-directeur-generaal van het ministerie van Onderwijs, oud-staatssecretaris, hoogleraar en nu dan scheidend voorzitter van de Raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek (RMNO), als het klaar is. Met dit soort dingen is het allemaal begonnen, in zijn proefschrift, ooit. Wiskundige bestuurtheorie, rekenen aan besluiten en besturen.

In 't Veld: 'Je denkt bijvoorbeeld dat de meerderheid van stemmen het meest democratisch is. Dat is echter maar de vraag. Soms stel je meer kiezers tevreden als je niet de eerste keus honoreert, maar de tweede keus. Meerderheden kunnen over elkaar heen buitelen. Althans op papier. In de praktijk zijn er rare regels, die dat verbergen.'

Het is In 't Veld ten voeten uit: stellig, snel, docerend, analytisch, met weinig omhaal of poespas, vaak abstract. Nadrukkelijk beleden en zonder meer veronderstellend dat ook de toehoorder de desbetreffende auteurs en hun werk kent. Lijphart. Bram de Swaan. Nobelprijswinnaar Kenneth Arrow. Castells, natuurlijk, met zijn netwerksamenleving.

Hij is zojuist zijn werkkamer komen binnenhollen, aan het Emmaplantsoen net buiten het Haagse stadscentrum, met twee treden tegelijk de trap op na een stafvergadering een verdieping lager. Licht hijgend. Let wel: vorige week is zijn hart nog nagekeken, hij is immers 67. Niets mis mee, was het oordeel. En voor het geheugen maakt hij sudoku's. Tegen de klok.

Het is eind augustus, een dag vóór het door de RMNO georganiseerde, internationale congres over de vraag hoe een democratie met wetenschappelijke kennis en met de wetenschap moet omspringen. En omgekeerd: wetenschappers met beleidsmakers.

Het congres markeert ook het afscheid van In 't Veld bij de raad, na twaalf jaar voorzitterschap. Mooi geweest, zegt hij erover. 'Ik heb zes kleinzonen. Ik leer ze momenteel schaken, want met Memory verslaan ze me intussen met twee vingers in de neus.'

Mooi geweest. Is dat alles?

'Mijn erfenis is geborgd in kennisinstellingen als de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur die voor topfuncties in de publieke sector opleidt. Zolang de beoordelingen goed zijn, blijf ik colleges geven. Maar verder begint alles nu wel een beetje af te lopen.'

Is het werk ook af?

'Verre van. Ik ben een wat andere voorzitter geweest dan tot dan toe gebruikelijk was voor de RMNO. We adviseerden de regering over kennisontwikkeling op het gebied van ruimtelijke ordening, milieu en natuur. Waar zitten de lacunes? Waar hapert de overdracht? Maar je moet me niet te veel vragen over het broeikaseffect, of bodemverontreiniging. Duurzaamheid gaat vooral om waarden, maar ik heb me altijd meer met het proces bemoeid. De vraag wat de wetenschap over een vraagstuk zegt en wat het beleid daarmee aankan.'

En wat het beleid ermee aan wil.

In 't Veld: 'Het monopolie van de overheid is voorbij, burgers produceren ook kennis.'

Foto Guus Dubbelman / de Volkskrant

'Er wordt vooral gestemd over wie er weg moet'

'Dat is het voornaamste punt. En dat vergt dus om te beginnen een goede analyse van beleidsvorming. De meeste beleidsmakers, en trouwens ook de meeste wetenschappers, hebben een lineair beeld van de verhouding tussen kennis en beleidsvorming. Je zoekt uit hoe het zit en neemt vervolgens de juiste maatregelen. Maar zo gaat het in werkelijkheid natuurlijk helemaal niet. Kennis is maar één factor in beleidsvorming. En het gaat niet zozeer om waarheidsvinding, zoals in de wetenschap. De meeste vraagstukken op de politieke agenda's van nu zijn kwaadaardig van aard, omdat noch over de waarden noch over

de kennis overeenstemming bestaat. Dat is een steurtocht naar Het Ware nutteloos. Het gaat om het vinden van een maatschappelijk handelingsperspectief.'

Een oud probleem. Of is er iets veranderd?

'Het punt is dat we meer en meer in een netwerksamenleving leven. Iedereen is kennisdrager en herdefinieert toekomstperspectieven voortdurend op grond van nieuwe inzichten. Daarbij is de sturende rol van de overheid niet vanzelfsprekend, want een overheid is haast per definitie centralistisch. Terwijl burgers zich daar steeds minder naar gedragen.

'Omgekeerd heeft de overheid en hebben beleidsmakers dus ook niet zomaar het mandaat van de burgers. Zelfs als ze democratisch zijn gekozen. Verkiezingen zijn in toenemende mate een uitdrukking geworden van de walging van de kiezers. Er wordt vooral gestemd over wie er weg moet. Niet over wie er moet komen. Dat maakt overheden zelfs in een democratie niet meer representatief voor de samenleving.'

Dat kan ook niet meer?

'De aard van de politiek en het politieke bedrijf verandert. De marketeers regeren, van de politiek tot de media. Beslissingen zijn ingege-

CV

- 1942 - Geboren in Den Haag
- 1982 - Directeur-generaal hoger onderwijs ministerie van O&W
- 1988 - Bestuurder Studiefinanciering
- 1988 - Hoogleraar bestuurskunde Erasmus Universiteit
- 1993 - Staatssecretaris Onderwijs en Wetenschappen
- 1994 - Hoogleraar organisatiekunde UVA, Amsterdam
- 1997 - Voorzitter RMNO, Den Haag
- 2002 - Hoogleraar Open Universiteit
- 2005 - Hoogleraar Good Governance, Universiteit Nederlandse Antillen

ven door overwegingen rond de kiezersgunst of van de lezers.'

En niet meer door visie?

'Toen ik 25 was, wist je wat links was en wat rechts. Nu is alles gefragmenteerd, per dossier kun je van alles vinden. Dat wil overigens niet zeggen dat mensen geen waarden meer hebben. Die zijn er zeker wel. Maar het bindweefsel is verdwenen.'

Dat is een probleem?

'In veel opzichten niet, want feitelijke argumenten spelen daardoor misschien wel een belangrijker rol dan destijds. Maar dan wordt wel de vraag hoe feiten en kennis ingang vinden in het beleid. Welke kennis en feiten wel, en welke niet? Wie is deskundig?'

En?

'In elk geval niet meer via het klassieke model waarbij beleidsmakers een natuurlijk monopolie over de kennis bezitten. Burgers zijn hoog opgeleid en hebben toegang tot alle mogelijke informatiebronnen. Ze produceren zelf ook kennis.'

De wel geïnformeerde burger moet een grotere rol krijgen?

'Meer in elk geval dan overheden gewend zijn. Ik vind het werkelijk volkomen debiel dat we in een referendum voor of tegen een Europese grondwet mogen stemmen, godbetert een boek van honderden pagina's dik. Geen wonder dat mensen geen zin meer hebben.'

Wil die burger eigenlijk nog wel?

'We zijn met zijn allen beter opgeleid dan ooit. Dat leidt ertoe dat het gezag van overheden niet meer vanzelfsprekend is, en dat is misschien maar goed ook. Maar het heeft ook een paradoxale kant. Naarmate er meer kennis in de samenleving zit, lijkt de hang naar simplificatie alleen maar toe te nemen. Kennis maakt ons ook in de war. De agenda's in media en politiek worden bepaald door de onderbuik van de populistten, terwijl we best weten dat de wereld ingewikkelder is dan dat. Dat is onrustbarend lijkt me.'

Roel in 't Veld, de rationele analist, is een somberaar geworden?

'Een beetje een topper, ja. Wat me werkelijk zorgen baart, is de hang naar simplisme in onze samenleving, in de politiek, in de media. Iets is goed of fout. Die hang naar ethische tweedeling is onze oude Joods-christelijke inborst. Maar we zouden toch beter moeten weten.'

Een pleidooi voor subtiliteit?

'Ik ben al sinds mijn 16de een seculiere hindoe. Het spectrum tussen goed en slecht is altijd interessanter dan de uiteinden.'